

การพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชน

ตำบลลุมพุก อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา

โครงการการขยายผลชุดความรู้การจัดการน้ำชุมชน
เพื่อลดความเสี่ยงน้ำท่วมน้ำแล้งพื้นที่คาบสมุทรสตึงพระ
จังหวัดสงขลา

สักการะพระธาตุศรีดอนคัน

ทวดเก้ง(สังคีตีสถิตีคู่ชุมชน)

ล่องเรือชมวิถีชีวิตริมทะเลสาบ

ศึกษาระบบนิเวศป่าลำพู

0-7430-4556 องค์การบริหารส่วนตำบลลุมพุก
090-259-7710 ประธานกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลลุมพุก

สารบัญ

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT)

- ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน 1
- เป้าหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน 1
- หลักการดำเนินงานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2
- องค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3

กระบวนการพัฒนาและการเรียนรู้ของชุมชน

- อบรมครั้งที่ 1 การสร้างความเข้าใจพื้นฐาน 4
- อบรมครั้งที่ 2 ออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว 5
- อบรมครั้งที่ 3 พัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยว 6
- อบรมครั้งที่ 4 การวิเคราะห์และบริหารจัดการ 7
- การต่อยอดสู่การตลาดปฏิบัติจริง 8

สรุปภาพรวมการเรียนรู้ของชุมชน 9

เส้นทางท่องเที่ยว 10

กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 11

ความคิดและข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมทดลองท่องเที่ยวโดยชุมชน 18

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลคูขุด 25

สถานะปัจจุบันและทิศทางการพัฒนาในอนาคต 27

ภาคผนวก

คำนำ

คู่มือการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลคูซูด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา จัดทำขึ้นภายใต้โครงการการขยายผลชุดความรู้การจัดการน้ำชุมชนเพื่อลดความเสี่ยงน้ำท่วมน้ำแล้งพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและวางรากฐานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนควบคู่กับการสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่อย่างยั่งยืน

เอกสารฉบับนี้ถือเป็น “จุดเริ่มต้น” ของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ตำบลคูซูด ซึ่งเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การร่วมออกแบบกิจกรรม และการทดลองวางระบบการจัดการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ โดยได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้จาก ดร.วัชรระ ชัยเขต อาจารย์ประจำคณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งได้ร่วมเป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้และให้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทและอัตลักษณ์ของชุมชนตำบลคูซูด

เนื้อหาภายในเล่มมุ่งนำเสนอทั้งแนวคิดพื้นฐาน กระบวนการพัฒนา อัตลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนแนวทางการออกแบบกิจกรรมและโปรแกรมท่องเที่ยวในระยะเริ่มต้น เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาในระยะต่อไป และเป็นต้นแบบให้แก่ชุมชนหรือหน่วยงานที่สนใจนำแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คู่มือฉบับนี้จะ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลคูซูด และสามารถต่อยอดสู่การพัฒนาที่มีความสมดุลและยั่งยืนในอนาคต

บทนำ

ที่มาและความสำคัญ

ตำบลคูขุด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของคาบสมุทรสทิงพระ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มริมทะเลสาบสงขลา ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความผูกพันกับระบบนิเวศทางน้ำมาอย่างยาวนาน ทั้งด้านการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมา

พื้นที่ตำบลคูขุดประสบปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากเกือบทุกปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูมรสุมที่ระดับน้ำในทะเลสาบสงขลาเอ่อล้นเข้าท่วมพื้นที่ชุมชนและพื้นที่การเกษตร ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและรายได้ของประชาชน อีกทั้งยังประสบปัญหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอในบางช่วงเวลา ซึ่งส่งผลต่ออาชีพและคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่

แม้ว่าพื้นที่จะเผชิญกับปัญหาด้านทรัพยากรน้ำ แต่ตำบลคูขุดยังคงมีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ วิถีประมงพื้นบ้าน อาหารพื้นถิ่น และวัฒนธรรมชุมชนที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งถือเป็นทุนสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ภายใต้โครงการขยายผลชุดความรู้การจัดการน้ำชุมชนเพื่อลดความเสี่ยงน้ำท่วมน้ำแล้งพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา ตำบลคูขุดได้เลือก “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นโครงการนำร่องในการพัฒนา โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผ่านการจัดเวทีหารือ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบกิจกรรม และการพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อวางรากฐานสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถสร้างรายได้ กระจายประโยชน์สู่ชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT)

ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม โดยมีคนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการและดำเนินงานร่วมกัน ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยว สอดคล้องกับวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

เป้าหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตและวิถีชีวิตของชุมชนอย่างใกล้ชิด มากกว่าการรับรู้ผ่านคำบอกเล่า
2. ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงวิถีท้องถิ่น ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. สร้างจิตสำนึกและค่านิยมร่วม ผ่านการลงมือทำกิจกรรมจริง และการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง
4. ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน
5. สนับสนุนการพัฒนาชุมชน นำไปสู่ความยั่งยืนทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
6. เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการและรับประโยชน์จากการท่องเที่ยว
7. สร้างรายได้และเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับคนในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม

หลักการดำเนินงานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ชุมชนเป็นเจ้าของ การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน โดยชุมชนได้ร่วมกันพิจารณาศักยภาพ ปัญหา และผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน ก่อนร่วมกันตัดสินใจ และกำหนดแนวทางการดำเนินงานตามที่ชุมชนเห็นสมควร

ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ โดยร่วมคิด ร่วมวางแผน ดำเนินกิจกรรม ติดตามประเมินผล และรับทั้งประโยชน์และผลกระทบร่วมกัน

ชุมชนต้องรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม หรือเป็นองค์กร เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการ และการประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

มีกฎ กติกาที่ชุมชนเห็นร่วมกันอย่างชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามที่กำหนด

ชุมชนและนักท่องเที่ยวควรมีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสม พร้อมกำหนดมาตรฐานจากข้อตกลงร่วม เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ

องค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน

มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ใช้อย่างยั่งยืน
และมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์

ด้านองค์กรชุมชน

ชุมชนมีระบบสังคมเข้มแข็ง มีผู้รู้/ปราชญ์ และคนในชุมชน
มีส่วนร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของ

ด้านการจัดการ

มีกฎกติกาและกลไกบริหารจัดการที่ชัดเจนเชื่อมโยงการท่องเที่ยว
กับการพัฒนาชุมชนพร้อมกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

ด้านการเรียนรู้

กิจกรรมท่องเที่ยวส่งเสริมความเข้าใจวิถีชีวิตเกิดการเรียนรู้
ร่วมกันและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์

กระบวนการพัฒนาและการเรียนรู้ของชุมชนตำบลคุชูด

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลคุชูด เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนที่ค่อย ๆ พัฒนาอย่างเป็นลำดับ ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การลงพื้นที่สำรวจ การร่วมออกแบบกิจกรรม และการทดลองวางระบบการจัดการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ เพื่อวางรากฐานสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ในการดำเนินงาน ได้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำนวนทั้งหมด 4 ครั้ง โดยได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้จาก ดร.วัชร ชัยเขต อาจารย์ประจำคณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง ซึ่งร่วมเป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน การออกแบบกิจกรรม และแนวทางบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีมาตรฐาน

อบรมครั้งที่ 1 : การสร้างความเข้าใจพื้นฐาน

ชุมชนเริ่มต้นจากการเรียนรู้แนวคิด “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ทั้งในด้านการความหมาย หลักการ และเป้าหมายของการพัฒนา เพื่อสร้างความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ใช่เพียงการสร้างรายได้ แต่เป็นกระบวนการที่คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ดำเนินงาน และรับประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม การเรียนรู้ในระยะนี้ช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนเห็นความสำคัญของการพัฒนาอย่างสมดุลในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

อบรมครั้งที่ 2 : การออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว

ภายหลังจากชุมชนมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว จึงได้ร่วมกันค้นหา “อัตลักษณ์” และ “ของดีในชุมชน” เพื่อนำมาต่อยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง โดยมุ่งเน้นการนำทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว

ในขณะนี้ชุมชนได้ทดลองออกแบบกิจกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตจริง เช่น การทำอาหารพื้นบ้าน การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสำรวจระบบนิเวศ และการเยี่ยมชมวัฒนธรรมที่สำคัญ ควบคู่กับการลงพื้นที่สำรวจเส้นทางและประเมินศักยภาพของสถานที่จริง

กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ชุมชนเริ่มมองเห็นภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น จากเดิมที่เป็นเพียงแนวคิด สู่การพัฒนาเป็นกิจกรรมที่สามารถนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวได้จริง อีกทั้งยังเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

อบรมครั้งที่ 3 : การพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยว

ภายหลังจากชุมชนมีแนวคิดและรูปแบบกิจกรรมที่ชัดเจนมากขึ้น จึงได้มีการนำองค์ประกอบต่าง ๆ มาจัดเรียงและพัฒนาเป็น “โปรแกรมการท่องเที่ยว” อย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงลำดับกิจกรรม ระยะเวลา เส้นทาง และประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับตลอดกระบวนการท่องเที่ยว

ผลลัพธ์สำคัญของการอบรมในครั้งนี้ คือ การร่วมกันจัดทำร่างโปรแกรมท่องเที่ยวแบบ One Day Trip ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ของตำบลคูขุดได้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านวิถีชีวิตริมทะเลสาบสงขลา ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ ความเชื่อและศาสนา ตลอดจนอาหารพื้นถิ่นและภูมิปัญญาชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ในระยะนี้ช่วยให้ชุมชนเข้าใจแนวทางการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม สามารถเชื่อมโยงทรัพยากรและกิจกรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เกิดคุณค่าเพิ่ม ตลอดจนมองเห็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และสามารถต่อยอดสู่การดำเนินงานจริงได้ในอนาคต

ร่างโปรแกรมท่องเที่ยวแบบ One Day Trip (สำหรับการทดลอง)

เวลา	กิจกรรม
เวลา 06.30 น.	พร้อมกันที่ท่าเรือและออกเดินทางล่องเรือชมธรรมชาติยามเช้า
เวลา 06.45 น.	ชมฝูงนกในพื้นที่ชุ่มน้ำ พร้อมสัมผัสบรรยากาศวิถีชีวิตริมทะเลสาบ
เวลา 07.15 น.	ล่องเรือไปยังบริเวณ “ต้นลำพู 3 ต้น” ▪ พักรับประทานอาหารเช้านบนเรือ (ข้าวเหนียวปลาแห้ง / ข้าวเหนียวสังขยา) พร้อมเครื่องดื่ม

เวลา 08.00 น.	เรียนรู้วิถีประมงพื้นบ้าน ชมการตกไข่กุ้งก้ามกราม และการวางอวนจับปลา
เวลา 08.30 น.	ล่องเรือไปยัง “ทวดเท่ง” รับฟังเรื่องเล่าประวัติความเป็นมา ▪ แวะคลองวัดแหลมวัง เรียนรู้ความสำคัญของคลองคูขุด
เวลา 10.00 น.	เดินทางขึ้นฝั่ง ณ ท่าวัดดอนคันทก ▪ นั่งรถซาเล้งไปสักการะพระเจดีย์ พร้อมฟังประวัติ
เวลา 11.00 น.	กิจกรรมประกอบอาหารพื้นบ้าน ▪ เมนู: แกงเลียงกุ้งสด / ปลาหัวโม่ทอด / ผักเหนาะน้ำชุบ ▪ ของหวาน : แดงโม และลูกโหนดกะทิสด
เวลา 13.30 น.	เยี่ยมชมการทำปลาแห้ง เรียนรู้ภูมิปัญญาการถนอมอาหารของ
เวลา 14.00 น.	เยี่ยมชมแพปลาชุมชน เรียนรู้ระบบประมงและการจัดการทรัพยากร
เวลา 15.00 น.	เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

อบรมครั้งที่ 4 : การวิเคราะห์ความเป็นไปได้และการจัดการ

ในระยะต่อมา ชุมชนได้พัฒนาการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว สู่การพิจารณาความเป็นไปได้ในการดำเนินงานจริง โดยมีการร่วมกันวิเคราะห์ต้นทุน ค่าใช้จ่าย และการกำหนดราคากิจกรรมให้เหมาะสม รวมถึงการวางแผนบริหารจัดการรายได้ อย่างเป็นธรรม เพื่อให้เกิดการกระจายประโยชน์สู่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง

นอกจากนี้ ยังมีการเสนอแนวทางการจัดตั้ง “กองทุนท่องเที่ยวชุมชน” เพื่อใช้เป็นกลไกในการบริหารจัดการและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวในระยะยาว ควบคู่กับการให้ความสำคัญด้านมาตรฐานการบริการ ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ในระยะนี้สะท้อนให้เห็นถึงการยกระดับศักยภาพของคนในชุมชน จากการเป็นเพียงผู้ร่วมจัดกิจกรรม สู่การเป็น “ผู้ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ที่สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบ และมีความพร้อมต่อการพัฒนาไปสู่การดำเนินงานจริงอย่างยั่งยืนในอนาคต

การต่อยอดสู่การทดลองปฏิบัติจริง

จากกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 4 ครั้ง สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนตำบลคุชุตได้เตรียมความพร้อมสู่การทดลองจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในการทดสอบความเหมาะสมของโปรแกรมท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม และรูปแบบการบริหารจัดการ ก่อนเปิดรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ

การทดลองดำเนินกิจกรรมดังกล่าว จะช่วยให้ชุมชนสามารถประเมินจุดแข็งจุดที่ควรปรับปรุง และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาและยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยวให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น กระบวนการดำเนินงานทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ตั้งแต่การสร้างความรู้ความเข้าใจ การร่วมคิดและออกแบบกิจกรรม ไปจนถึงการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการวางรากฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลคุชุต ที่มุ่งสู่การพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืนในอนาคต

สรุปภาพรวมการเรียนรู้ของชุมชน

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลคุชูด สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ค่อยเป็นค่อยไปของคนในชุมชน ตั้งแต่ “การสร้างความเข้าใจ” ไปสู่ “การร่วมออกแบบกิจกรรม” “การพัฒนาเป็นรูปธรรม” และ “การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ” ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน

กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างศักยภาพของคนในพื้นที่ ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน และสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง

เส้นทางท่องเที่ยว

Cooking Class

ดูนกและเรียนรู้ระบบนิเวศป่าลำพู

สักการะพระธาตุศรีดอนคำ

การดักไขกุ้งก้ามกราม

สักการะทวดเพ็ง

การแปรรูปปลาด้วยวิธีการตากแห้ง

กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตำบลคูขุดมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ได้ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและความเชื่อ

กิจกรรมสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน สะท้อนความเชื่อและวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

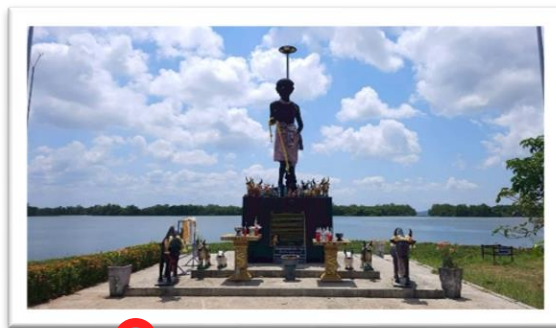

พระธาตุศรีดอนคัน

ประวัติความเป็นมา

วัดดอนคันตก หรือวัดธรรมประดิษฐ์ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลคูขุด ซึ่งภายในหมู่บ้านแห่งนี้มีวัดสำคัญจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ วัดดอนคันตก (วัดธรรมประดิษฐ์) และวัดดอนคันออก (วัดสุคันธาวาส) โดยทั้งสองวัดนับเป็นศาสนสถานที่มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประกอบศาสนกิจ ตลอดจนเป็นสถานที่สำหรับการแสวงบุญและยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนในพื้นที่

วัดดอนคันทก (วัดธรรมประดิษฐ์) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2488 ภายในวัดมีพระเจดีย์ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ โดยส่วนฐานได้รับการออกแบบให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ขณะที่ส่วนยอดได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบพระธาตุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานทางศิลปกรรมไทยและภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมได้อย่างงดงามกลมกลืนและมีทรงคุณค่า

“ทวดเท่ง” สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชน

ประวัติความเป็นมา

“เท่ง” หรือ “อ้ายเท่ง” เป็นบุคคลที่ไม่สามารถสืบค้นชาติกำเนิดได้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านครอบครัวและการศึกษา เนื่องจากเป็นเพียงชาวบ้านสามัญชนคนหนึ่งในพื้นที่ตำบลคูขุด อำเภอสทิงพระ อย่างไรก็ตาม เรื่องเล่าของคนในท้องถิ่นต่างยืนยันตรงกันว่า “อ้ายเท่ง” มีตัวตนอยู่จริง และมีชีวิตอยู่เมื่อราว 200 ปีก่อน จนได้รับการยกย่องเรียกขานกันในเวลาต่อมาว่า “ทวดเท่ง”

ลักษณะรูปร่างของทวดเท่งเป็นที่จดจำในหมู่ชาวบ้าน กล่าวคือ มีรูปร่างผอมสูง ศีรษะเล็ก ผมหยิกเป็นปอยบริเวณท้ายทอย จมูกทู่โต คางยาวโต ปากกว้าง ใบหน้ามีลักษณะพิกลคล้าย “นกกะจิบ” อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว นอกจากนี้ นิ้วชี้และ

นิ้วหัวแม่มือข้างซ้ายงอเข้าหากันเป็นวง ขณะที่นิ้วชี้ข้างขวาชูโต ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตการใช้แรงงานมาตั้งแต่วัยเยาว์ อีกทั้งยังมีท่าทางเฉพาะตัว โดยมักใช้มือทั้งสองข้างทำท่าที่เรียกกันในภาษาถิ่นว่า “ฉับโปลง”

ในด้านบุคลิกภาพ ทวดเท่งสะท้อนภาพความเป็นคนใต้ได้อย่างชัดเจน เป็นคนกล้าพูด กล้าแสดงออก พูดจาตรงไปตรงมา มีไหวพริบเฉียบแหลมแบบชาวบ้าน แต่งกายเรียบง่ายด้วยผ้าโสร่งลายหมากรุก คาดเอวด้วยผ้าขาวม้า ไม่สวมเสื้อ และมักเหน็บมีดไว้ที่สะเอว อาชีพหลักประกอบด้วยการทำนา ทำน้ำตาลโตนด และจับกุ้งฝอยในทะเลสาบสงขลา

ด้วยบุคลิกอันโดดเด่นนี้ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านอย่างหนังตะลุงของคุซุดจึงได้นำ “อ้ายเท่ง” มาดัดแปลงเป็นตัวละครตลกเอกตัวแรกของคณะหนังตะลุง ต่อมาหนังอิม ควนเนียง ได้นำตัวละครนี้ไปแสดงและพากย์เสียงได้อย่างมีเอกลักษณ์ จนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย และเป็นที่รู้จักในนาม “หนังอิมเท่ง”

อ้ายเท่งนับเป็นตัวละครในหนังตะลุงที่มีบทบาทสำคัญและมีศักดิ์ศรีสูงกว่าตัวละครอื่น โดยมักปรากฏเป็นคู่หูกับ “อ้ายหนูน้อย” และถือเป็นตัวละครหลักที่คณะหนังตะลุงแทบทุกคณะต้องมี อีกทั้งการพากย์เสียงอ้ายเท่งยังต้องยึดตามแบบแผนเฉพาะ มีอาจดัดแปลงตามอำเภอใจได้

ด้วยคุณค่าในฐานะตัวแทนของภูมิปัญญาและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน สมาคมหนังตะลุงและคณะหนังตะลุงภาคใต้ ร่วมกับประชาชนชาวสติงพระ จึงได้ร่วมกันจัดสร้าง “อนุสาวรีย์ทวดเท่ง” ขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำ และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้สืบสานตำนานหนังตะลุง อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภาคใต้ให้คงอยู่สืบไป

2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

พื้นที่ริมทะเลสาบที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการพักผ่อนและเรียนรู้ระบบนิเวศทางน้ำ

ล่องเรือดูนกและศึกษาระบบนิเวศ “ป่าลำพู”

กิจกรรมล่องเรือดูนกและศึกษาระบบนิเวศป่าลำพู เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการศึกษาและทำความเข้าใจความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติในพื้นที่ราบดินโคลน ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสำคัญของต้นลำพูและสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิด ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้บทบาทของระบบนิเวศดังกล่าวในฐานะที่เป็นทั้งแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ปีกนานาชนิด อาทิ นกปากห่าง นกกระยาง และนกเป็ดน้ำ ซึ่งสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ ป่าลำพูยังทำหน้าที่เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำตามธรรมชาติ โดยมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำวัยอ่อน ส่งผลให้เกิดการเพิ่มจำนวนและการขยายพันธุ์อย่างต่อเนื่อง อันเป็นกลไกสำคัญของความสมดุลในระบบนิเวศ อีกทั้งบริเวณที่มีต้นลำพูขึ้นหนาแน่นยังมีบทบาทเป็นแนวกำบังทางธรรมชาติ ช่วยลดแรงลมและคลื่น ทำหน้าที่เป็นพื้นที่หลบภัยให้แก่ชาวประมงในยามเกิดพายุ สะท้อนถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อการดำรงชีวิตของชุมชนในมิติที่หลากหลาย

ล่องเรือสัมผัสวิถีชีวิตริมทะเลสาบ

กิจกรรมล่องเรือสัมผัสวิถีชีวิตริมทะเลสาบ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชุมชนที่ผูกพันกับทะเลสาบมาอย่างยาวนาน ผ่านการล่องเรือชมทัศนียภาพโดยรอบ พร้อมสังเกตกิจกรรมการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการทำประมงพื้นบ้าน การวางอวน การยกยอ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเรียบง่ายและยั่งยืน

3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนด้านการประมงพื้นบ้าน การใช้เครื่องมือ และการแปรรูปอาหาร

การดักไซกุ้งก้ามกราม

ชุมชนบ้านคุชุดตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลสาบสงขลา อาชีพหลักของชาวบ้านคือการทำประมง การประกอบอาชีพประมงในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ทั้งในด้านวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับชนิดของสัตว์น้ำ รวมถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ระดับน้ำและฤดูกาล ดังนั้น การจับสัตว์น้ำแต่ละประเภทจึงต้องอาศัยเทคนิคและอุปกรณ์ที่แตกต่างกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน หนึ่งในเครื่องมือประมงพื้นบ้านที่มีบทบาทสำคัญคือ “ไซ” ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำหรับดักจับสัตว์น้ำ โดยเฉพาะกุ้งก้ามกราม มีลักษณะเป็นเครื่องมือที่ออกแบบให้สัตว์น้ำสามารถเข้าไปได้ แต่ไม่สามารถออกมาได้ โครงสร้างและรูปแบบของไซมีความหลากหลายตามลักษณะการใช้งาน เช่น “ไซนั่ง” ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมใช้ในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลือกใช้วัสดุและออกแบบเครื่องมือให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของสัตว์น้ำและสภาพแวดล้อมอย่างลงตัว

การประกอบอาหารพื้นบ้าน (Cooking Class)

การประกอบอาหารพื้นบ้าน (Cooking Class) เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้วิธีการทำอาหารของชุมชนตำบลคูขุด ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงร่วมกับคนในพื้นที่ โดยใช้วัตถุดิบท้องถิ่นที่สดใหม่จากทะเลสาบและสวนของชุมชน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้ตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ การปรุงอาหาร ไปจนถึงเทคนิคการประกอบอาหารพื้นบ้านที่สืบทอดกันมา อาทิ เมนูแกงเลียงกุ้งสด ปลาหัวโม่ทอด และผักเหนาะน้ำซุบ ซึ่งสะท้อนถึงเอกลักษณ์ด้านรสชาติและภูมิปัญญาการปรุงอาหารของคนได้

นอกจากจะได้เรียนรู้ขั้นตอนการทำอาหารแล้ว ผู้เข้าร่วมยังได้สัมผัสบรรยากาศการทำอาหารแบบพื้นบ้าน การแลกเปลี่ยนเรื่องราวและวัฒนธรรมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตและคุณค่าของอาหารท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้ง

การแปรรูปปลาด้วยวิธีการตากแห้ง

เป็นกระบวนการแปรรูปอาหารของชุมชนที่มีเป้าหมายเพื่อยืดอายุการเก็บรักษาและชะลอการเน่าเสีย โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แสงแดดและลม ในการแปรรูปอาหารอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

โดยทั่วไปกระบวนการตากแห้งเริ่มจากการคัดเลือกปลาที่มีความสด นำมาทำความสะอาด และอาจผ่าหรือแล่ปลาเพื่อให้แห้งได้รวดเร็วและทั่วถึง ในบางกรณีอาจมีการหมักเกลือก่อนนำไปตากแดดบนตะแกรงหรือพื้นที่ที่สะอาดและมีการระบายอากาศที่ดี จนกระทั่งปลามีความแห้งในระดับที่เหมาะสม พร้อมสำหรับการเก็บรักษาและการบริโภค

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมทดลองท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลคูขุด

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมทดลองท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลคูขุด จำนวนทั้งหมด 10 คน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ตำบลคูขุดเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งสามารถนำมาต่อยอดและพัฒนาเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ ทรัพยากรและวัตถุดิบท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชนยังถือเป็นต้นทุนสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว และสามารถพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่มทั้งในด้านอาหาร ผลิตภัณฑ์ชุมชน และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต อันจะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่อย่างยั่งยืน

จากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมทดลองท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบล คูซุด สามารถสรุปได้ 8 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การบริหารจัดการเวลาเดินทางและเวลาในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

ควรปรับเวลาออกเดินทางจากอำเภอหาดใหญ่และเวลาเริ่มกิจกรรมให้เร็วขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรมทางธรรมชาติของพื้นที่ โดยเฉพาะการล่องเรือและการดูนกในช่วงเช้า ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มียุทธากาศและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวมากที่สุด

สำหรับกิจกรรมดูนก ควรกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมและประชาสัมพันธ์รายละเอียดกิจกรรมอย่างชัดเจน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถวางแผนและเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างสะดวกและเป็นระบบ

นอกจากนี้ ควรวางแผนและกำหนดช่วงเวลาในการเดินทางไปยังจุดท่องเที่ยวต่างๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่น สอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยว และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเส้นทางท่องเที่ยว

2. การพัฒนารูปแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว

ควรพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมและสัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากขึ้น เช่น การเดินเยี่ยมชมชุมชน การเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่น และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เพื่อสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าและความประทับใจแก่ผู้มาเยือน

ควรจัดทำแผนที่หรือออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของทรัพยากรและกิจกรรมภายในพื้นที่ รวมถึงช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว

ในด้านรูปแบบการท่องเที่ยว มีข้อเสนอให้พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะพักค้างคืนในพื้นที่ เพื่อเพิ่มระยะเวลาในการท่องเที่ยว เช่นรูปแบบ 2 วัน 1 คืน โดยอาจเริ่มกิจกรรมในช่วงเย็น พักในพื้นที่ และล่องเรือหรือทำกิจกรรมทางธรรมชาติในช่วงเช้า ก่อนเดินทางกลับในช่วงเที่ยง สร้างประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาความไม่สะดวกในการเดินทางช่วงเช้าของนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม หรืออาจพัฒนากิจกรรมในรูปแบบแคมป์ปิ้งหรือกางเต็นท์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณสูงในการก่อสร้างอาคารที่พัก ช่วยลดค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว และเพิ่มโอกาสในการกระจายรายได้สู่ชุมชนโดยตรง

ในด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว ตำบลคูขุดมีศักยภาพในการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวระหว่างอำเภอระโนด อำเภอสิงหนคร และจังหวัดพัทลุง จึงควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างพื้นที่ และพัฒนาเป็นแพ็คเกจการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนควรให้ความสำคัญกับการรักษาอัตลักษณ์ และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนไว้ควบคู่กับการพัฒนา เพื่อไม่ให้เกิดการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมและความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่

นอกจากนี้ ควรมีการบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมเพื่อป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม และทรัพยากรของชุมชนโดยอาจเริ่มต้นพัฒนาการท่องเที่ยวจากกลุ่มนักท่องเที่ยวขนาดเล็ก เช่น กลุ่มนักศึกษาหรือผู้สนใจเฉพาะด้าน ก่อนขยายไปสู่กลุ่มนักท่องเที่ยวในวงกว้าง

3. การสื่อความหมายและการถ่ายทอดข้อมูลเรื่องราวชุมชน

ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของพื้นที่ให้นักท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยสร้างคุณค่าและเพิ่มความน่าสนใจให้แก่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ควรเพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และบริบททางสังคมวัฒนธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าของพื้นที่มากยิ่งขึ้น รวมถึงควรใช้การเล่าเรื่อง (Storytelling) เพื่อถ่ายทอดอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านกิจกรรม อาหาร และวิถีชีวิตของชุมชน อันจะช่วยเพิ่มประสบการณ์และความประทับใจแก่ผู้มาเยือน

ควรจัดทำแผนที่หรือออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของทรัพยากรและกิจกรรมภายในพื้นที่ รวมถึงช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ ควรจัดทำแคตตาล็อกภาพถ่ายนกหรือสื่อประกอบการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ เพื่อใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างความน่าสนใจให้แก่กิจกรรมการดูนกและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยจัดทำข้อมูลในหลายภาษา เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษามลายู เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

4. อาหารและผลิตภัณฑ์ชุมชน

อาหารของชุมชนได้รับการประเมินว่ามีคุณภาพดี สดใหม่ และมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น จึงควรส่งเสริมการใช้วัตถุดิบจากภายในชุมชนในการประกอบอาหาร พร้อมทั้งสื่อสารแหล่งที่มาและกระบวนการผลิตของวัตถุดิบ เช่น การระบุแหล่งผลิตในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสะท้อนแนวคิดอาหารชุมชนอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการแปรรูปวัตถุดิบท้องถิ่น เช่น ผลตาล รวมถึงพัฒนาสูตรอาหารผ่านกระบวนการทดลองและปรับปรุงรสชาติ โดยยังคงอัตลักษณ์และรสชาติแบบดั้งเดิมของชุมชนไว้ เพื่อสร้างความแตกต่างและเพิ่มศักยภาพด้านอาหารท้องถิ่น

ในด้านการสร้างรายได้และการต่อยอดผลิตภัณฑ์ ควรพัฒนาการจำหน่ายอาหารพื้นถิ่นและผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะเมนูที่สะท้อนเอกลักษณ์ของพื้นที่ เช่น อาหารห่อใบตอง รวมถึงพัฒนาสินค้าของฝากจากชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าและกระจายรายได้สู่คนในพื้นที่อย่างทั่วถึง

อีกทั้ง ควรรักษารูปแบบการรับประทานอาหารตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง และควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มอาหารฮาลาลภายในชุมชน เพื่อเพิ่มความหลากหลายด้านอาหาร รองรับนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการเฉพาะด้าน และขยายโอกาสทางการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

5. การตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

ควรพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนให้ครอบคลุมทั้งช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อสร้างการรับรู้แก่บุคคลภายนอกพื้นที่และขยายฐานนักท่องเที่ยวให้กว้างขึ้น โดยเฉพาะการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook และ TikTok ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ควรจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ บ้ายบอกข้อมูลในแต่ละจุดท่องเที่ยว และแผนที่แสดงเส้นทางท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เพื่ออำนวยความสะดวกและช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งพัฒนาเพจการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเป็นสื่อกลางและช่องทางหลักในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรม และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ในด้านกลุ่มเป้าหมายทางการท่องเที่ยว เห็นว่ากลุ่มนักท่องเที่ยววัยเกษียณ เป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อสูงและมีศักยภาพในการสนับสนุนเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของพื้นที่ จึงควรพัฒนารูปแบบการสื่อสารและกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มดังกล่าวควบคู่กันไป

อีกทั้ง ควรบูรณาการการประชาสัมพันธ์ร่วมกับการส่งเสริมอาหารฮาลาลของ ชุมชน เพื่อเพิ่มความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว รองรับนักท่องเที่ยวที่มีความ ต้องการเฉพาะด้าน และขยายโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้เติบโต มากยิ่งขึ้น

6. จุดถ่ายรูปและแลนด์มาร์ค/การพัฒนาจุดถ่ายภาพและภูมิทัศน์

เนื่องจากนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการถ่ายภาพและจุดเช็คอิน ควรพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวให้มีความสวยงามและเหมาะสมสำหรับการถ่ายภาพมาก ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะบริเวณจุดขึ้นเรือ ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงทั้งด้านภูมิทัศน์และการใช้ ประโยชน์พื้นที่ เพื่อสร้างความประทับใจและเพิ่มจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยว อาจพัฒนา สะพานหรือทางเดินเชื่อมพื้นที่ในลักษณะสะพานยาว ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ทั้งในการ เดินทาง ขึ้น-ลงเรือ และเป็นจุดถ่ายภาพได้ในเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้ ควรพัฒนามุมถ่ายภาพที่มีเอกลักษณ์และสะท้อนอัตลักษณ์ของ พื้นที่ เช่น การจัดตำแหน่งเรือเพื่อถ่ายภาพร่วมกับฉากหลังของเจดีย์ การคัดเลือก ต้นลำพูที่มีความสวยงามบริเวณสองข้างทางให้เป็นจุดถ่ายภาพธรรมชาติ รวมถึงการ พัฒนา “จุดยกไซ” ให้เป็นแลนด์มาร์คสำคัญของชุมชน ควรจัดทำจุดถ่ายภาพบริเวณ หัวเรือ และพัฒนามุมถ่ายภาพแบบ 360 องศา เพื่อเพิ่มความโดดเด่นและสร้าง ประสพการณ์ใหม่ให้แก่นักท่องเที่ยว

อีกทั้งควรจัดเตรียม “ชุดเช็คอิน” หรือองค์ประกอบสำหรับการถ่ายภาพ เพื่อช่วยสร้างการจดจำและส่งเสริมภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งจะเอื้อ ต่อการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์และเพิ่มความน่าสนใจให้แก่แหล่งท่องเที่ยว มากยิ่งขึ้น

7. สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย

ควรปรับปรุงบริเวณท่าน้ำให้มีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่นักท่องเที่ยวในการใช้บริการและการขึ้น-ลงเรือ นอกจากนี้ ควรพัฒนาสะพานหรือทางเดินบริเวณท่าน้ำให้มีทั้งความสวยงามและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านการสัญจรและการเป็นจุดถ่ายภาพสำหรับนักท่องเที่ยว

ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ห้องน้ำควรได้รับการดูแลและจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นอย่างเพียงพอ เช่น สบู่ล้างมือและกระดาษทิชชู เพื่อส่งเสริมสุขอนามัยและสร้างความสะอาดสบายให้แก่ผู้มาเยือน

นอกจากนี้ ควรจัดเตรียมอุปกรณ์สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เช่น กล้องส่องดูนก เพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้และการชื่นชมทรัพยากรธรรมชาติของนักท่องเที่ยวให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

8. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการต่อยอดองค์ความรู้

มัคคุเทศก์หรือผู้ให้บริการเรือควรได้รับการพัฒนาทักษะด้านการถ่ายภาพเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกและสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการถ่ายภาพในระหว่างกิจกรรมท่องเที่ยวทางน้ำ (การล่องเรือ) หากบุคลากรยังขาดทักษะดังกล่าว ควรมีการจัดอบรมเพิ่มเติม เพื่อยกระดับคุณภาพการบริการ นอกจากนี้ อาจประยุกต์รูปแบบการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ให้บริการเรือแต่ละลำ เช่น การช่วยถ่ายภาพให้กันระหว่างลำเรือ เพื่อเพิ่มความประทับใจและสร้างประสบการณ์เชิงบวกแก่นักท่องเที่ยว

ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ควรศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากพื้นที่หรือชุมชนต้นแบบด้านการท่องเที่ยว เพื่อนำแนวทางและองค์ความรู้ที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทและอัตลักษณ์ของพื้นที่ตำบลคุชูด

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลคุชูด

จากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การสร้าง ความเข้าใจ การออกแบบกิจกรรม ไปจนถึงการตลาดพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยว สามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลคุชูดได้ ดังนี้

1. การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนตำบลคุชูด มุ่งเน้นการเรียนรู้ระบบนิเวศควบคู่กับการสัมผัสวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ โดยออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและช่วงเวลาที่เหมาะสม

กำหนดช่วงเวลาเริ่มกิจกรรมตั้งแต่เวลา 06.30 น. เพื่อให้สอดคล้องกับบรรยากาศยามเช้า ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ระบบนิเวศมีความสมบูรณ์และเหมาะต่อการเรียนรู้

กิจกรรมหลักประกอบด้วย

- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน
- ดูนกและศึกษาระบบนิเวศป่าลำพู
- เรียนรู้วิถีประมงพื้นบ้าน เช่น การยกไซ และการทอดแห
- การประกอบอาหารพื้นบ้าน

จุดเด่นของเส้นทาง ได้แก่ ความสงบของธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ การได้สัมผัสวิถีชีวิตจริงของชุมชน และประสบการณ์ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวในเมือง

ทั้งนี้ ได้มีการกำหนดมาตรการด้านความปลอดภัยอย่างเหมาะสม ได้แก่ การสวมเสื้อชูชีพก่อนขึ้นเรือ และการให้คำแนะนำในการขึ้นลงเรืออย่างถูกต้อง

นอกจากนี้ ควรกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมอย่างชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย

2. การวิเคราะห์ต้นทุนและการกำหนดราคากิจกรรม

จากการประเมินต้นทุนการดำเนินงานสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว พบว่ามีค่าใช้จ่ายหลัก ได้แก่ ค่าเรือและการเดินทาง ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ค่าแรงบุคลากรในชุมชน และค่าใช้จ่ายด้านการบริหารจัดการ

จากการวิเคราะห์เชิงต้นทุน เห็นควรกำหนดราคากิจกรรมในอัตราประมาณ 550 บาทต่อคน สำหรับโปรแกรมระยะครึ่งวัน ซึ่งเป็นอัตราที่เหมาะสม สอดคล้องกับต้นทุนจริง และสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้อย่างเป็นธรรม

3. แนวทางการจัดตั้งกองทุนท่องเที่ยวชุมชน

เพื่อให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืนมีข้อเสนอให้จัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งจากกิจกรรมท่องเที่ยว (ประมาณร้อยละ 5) เข้าสู่ “กองทุนท่องเที่ยวชุมชน”

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินกิจกรรม
- ใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการกลุ่ม
- สนับสนุนกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น ทุนการศึกษา การจัดการขยะ และสวัสดิการชุมชน

4. แนวทางการพัฒนาการบริการและอาหารท้องถิ่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนควรมุ่งเน้นการนำเสนออัตลักษณ์ท้องถิ่น ควบคู่กับการยกระดับคุณภาพการบริการ โดยมีแนวทางสำคัญ ดังนี้

- ส่งเสริมการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นในการประกอบอาหาร
- พัฒนากิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เช่น การประกอบอาหาร (Cooking Class)
- พัฒนามาตรฐานด้านความสะอาดและสุขอนามัยของอาหาร

สถานะปัจจุบันของการพัฒนา

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลคุชูด สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ค่อยเป็นค่อยไปของคนในชุมชนตั้งแต่การสร้างความรู้เข้าใจ ไปสู่การร่วมออกแบบกิจกรรม การพัฒนาเป็นรูปธรรม และการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน

กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างศักยภาพของคนในพื้นที่ ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน และสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง

ภาคผนวก

รายชื่อสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลคุชูด

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง
นายนันท์วัฒน์ สุวรรณศิริ	ประธาน
นายจรัญ แก้วสลับนิล	รองประธาน
นางสาววาสิณี พานิชกรณ	เลขานุการ
นางสาวกานต์รวี จิตบรรจง	เหรัญญิก
นางสาวเสาวณี สุปินรัตน์	กรรมการ
นางสาวอุไร คงแก้ว	กรรมการ
นางสาวภรธิภา เรืองน้อย	กรรมการ
นางสาวสุพัตรา รักอรุณ	กรรมการ
นางสาวฉลวย รุ่งกลิน	สมาชิก
นางปราณี พานิช	สมาชิก
นางสมจิตร สุวรรณปราการ	สมาชิก
นางสาวถวิล สุจริพันธ์	สมาชิก
นางสาววาสนา ปลื้มใจ	สมาชิก
นางสาวอุมารินทร์ อ้วนแสง	สมาชิก
นางกัญญา เกษสระ	สมาชิก
นางอารี บุสรา	สมาชิก
นายประจวบ รุ่งเรือง	สมาชิก

โครงการการขยายผลชุดความรู้การจัดการน้ำชุมชน
เพื่อลดความเสี่ยงน้ำท่วมน้ำแล้ง พื้นที่คาบสมุทรสตึงพระ
จังหวัดสงขลา

ผู้เรียบเรียง

นางสาวอานิตา ต่อเล้าะ
นางสาวอนงค์นาฏ ศิริรักษ์

หัวหน้าโครงการ

ดร.พีรพัฒน์ โกศลศักดิ์สกุล

โครงการ

คณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พ.ศ.2569

